

GYÁNI GÁBOR

akadémikus, professor emeritus – ELTE HTK Történettudományi Kutatóintézet

A kultúr- és mentalitástörténet regionalizmusa

A kultúr- és művelődéstörténet rendszerint nem ismeri a regionalizmus fogalmát, kizárólag nemzeti makroléptékben tájékozódik. Regionális vizsgálódásokat a földrajztudomány, a néprajztudomány és a nyelvészet folytat. A történetírásban elsősorban a gazdaságtörténet-írás fordít rá figyelmet.

Az elit kultúra vizsgálatakor, mint a szépirodalom esetében is, szintén csak elvétve merül fel a regionalizmus kérdése. A kulturális régiók jelentősége a Trianon nyomán létrejött kisebbségi magyar zárványok léteével vált nyilvánvalóvá, amit a transzilvanizmus fogalma és mozgalma is tanúsít; jóllehet a külön szellemi erdélyiség elfogadtatására már korábban is voltak törekvések, a makronemzeti integráció és a polgárosodás azonban ezeket elsöpörte.

Valójában mindig létezett szubnacionális kulturális és a mentalitást formáló térbeli tagozódás. Ezt bizonyítják azok a konkrét társadalom- és mentalitástörténeti kutatások is kézzelfogható módon, amilyen egyebek közt a magyar egyetemi tanárok prosopográfiai vizsgálata. Ez azon a premisszán alapul, hogy a tudományos karrierék és a tudósi világnézet háttérében jól azonosítható felekezeti-művelődési alakzatok hatottak, melyeket a származás több generációt átfogó feltárásával lehet megragadni, egyúttal térbelileg lokalizálni. Így kijelölhető egy református identitásrégió, amely komolyan befolyásolta a 19–20. századi magyar tudáselit rekrutációját és szellemi arculatát.

Kulcsszavak: néprajzi csoport, nyelvjárás, transzilvanizmus, prosopográfia, református identitásrégió

Regionalism of the Cultural and Mentality History

History of the culture and mentality regularly does not apply in her own practice the perspective of the region and regionalism and has been concerned exclusively with researching the national macrolevel. The regional studies are pursued mainly by geography, ethnography and linguistics. In terms of the historical scholarship, the economic history-writing is alone to take into account the subnational territorial developments. The problem of regionalism is also lacking in the study of history of the elite culture, as it may be observed in the case of the belles-lettres. The importance of the cultural regions became evident only in the aftermath of Trianon, with the appearance of the Hungarian minority enclaves outside the state borders. This has been evidenced by the notion of Transylvaniam, an intellectual movement which aimed at creating a distinctive intellectual climate within the macro-national domain; it, however, had actually some anticipations which were then annihilated by the macro-national integration.

There actually has always existed a kind of cultural and mentality particularity at a subnational level. This may best be justified by studying the socio-cultural origins of the nineteenth- and twentieth-centuries scholarly elite on a microlevel, the university professors per se. The

prosopography of them reveals among others that one can identify a definite Calvinist identity region which did a large impact both on the intellectual profile of the would-be professors and the recruitment mechanism of them in the 19th and 20th century alike.

Keywords: ethnographic group, linguistic dialect, Transylvanism, prosopography, Calvinist (Protestant) identity region